

1982 ANAYASASI'NA GÖRE YASAMA ORGANI I

İÇİNDEKİLER

- Türkiye Büyük Millet Meclisinin Kuruluşu
- Milletvekili Seçilme Yeterliliği
- Seçim Dönemi ve Seçimin Başlangıcı
- Seçimlerin Geriye Bırakılması ve Ara Seçim
- Seçimlerin Genel Yönetim ve Denetimi
- Seçmen Olabilmenin Şartları
- Seçim İlkeleri
- Seçim Sistemi
- Türkiye Büyük Millet Meclisi Üyelerinin Hukuki Statüsü
- Yasama Bağışıklığı

HEDEFLER

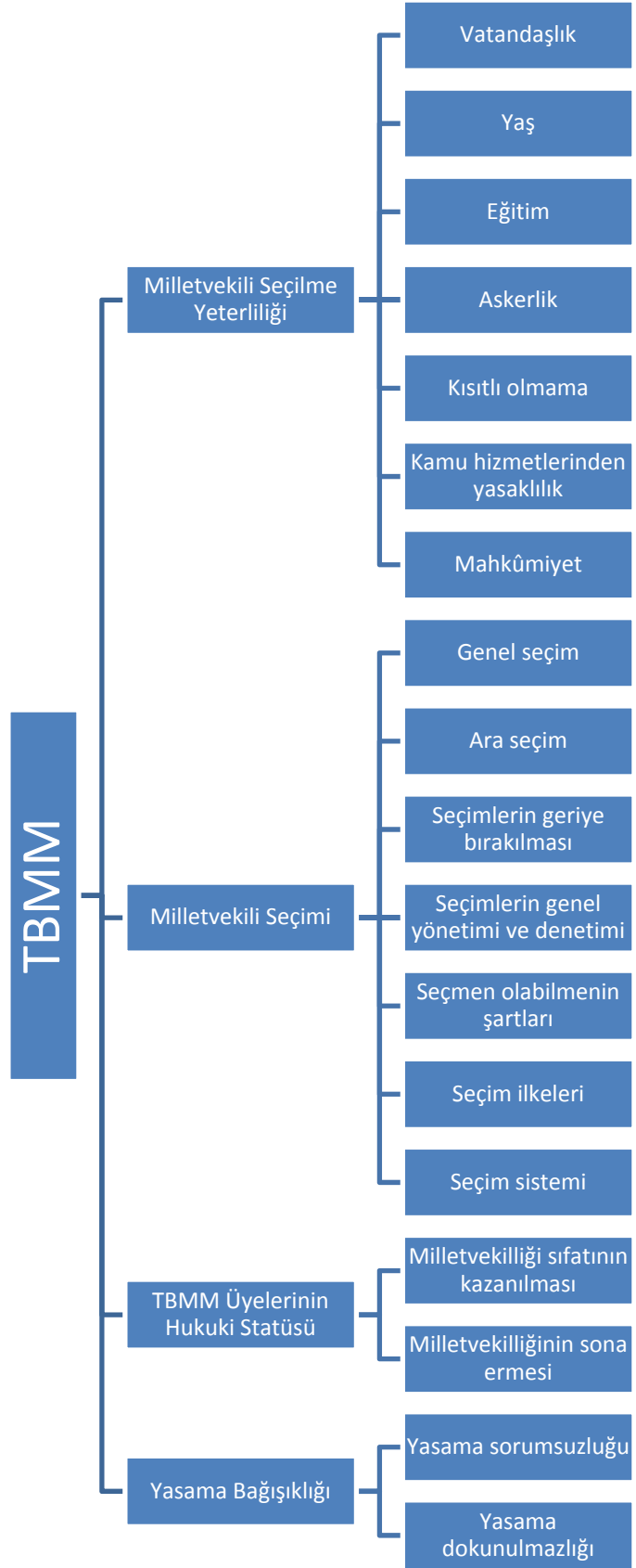
- Bu üniteyi çalıştıktan sonra;
  - Milletvekillerinin seçimi hakkında bilgi sahibi olabilecek,
  - TBMM üyelerinin hukuki statüsünü kavrayabilecek,
  - Yasama sorumsuzluğu ve yasama dokunulmazlığının ne anlama geldiğini öğrenebileceksiniz.

Atatürk Üniversitesi
Açıköğretim Fakültesi

ANAYASA HUKUKU Prof. Dr. Yüksel METİN

ÜNİTE 8

GİRİŞ

1982 Anayasasının 6. maddesine göre, “Egemenlik, kayıtsız şartsız Milletindir. Türk Milleti, egemenliğini, Anayasanın koyduğu esaslara göre, yetkili organları eliyle kullanır.” Keza Anayasanın 7. maddesine göre, “Yasama yetkisi Türk Milleti adına Türkiye Büyük Millet Meclisindedir.” Anayasanın bu hükümleri çerçevesinde egemenliğin kullanılmasında yetkili organlardan birinin Türkiye Büyük Millet Meclisi olduğu ve Türkiye Büyük Millet Meclisinin yasama alanında millet egemenliğini kullanan anayasal organ olduğu anlaşılmaktadır.

1982 Anayasası, “Cumhuriyetin Temel Organları” başlıklı üçüncü kısmında devletin temel organlarını, yasama (m. 75-100), yürütme (m. 101-137) ve yargı (m. 138-160) olmak üzere üçe ayırarak düzenlemiştir. Anayasa'nın 7. maddesine göre, “yasama yetkisi, Türk Milleti adına Türkiye Büyük Millet Meclisindedir. Bu yetki devredilemez.”

Anayasa'nın üçüncü kısmının birinci bölümünde Türkiye Büyük Millet Meclisinin kuruluşu, milletvekili seçimleri, üyelik, Meclisin görev ve yetkileri, Meclisin faaliyetleri, Meclisin bilgi edinme ve denetim yolları gibi yasama ile ilgili çeşitli konular düzenlenmiştir.

Genel oyla seçilen altıyüz milletvekilinden oluşan Türkiye Büyük Millet Meclisinin görev ve yetkileri, kanun koymak, değiştirmek ve kaldırmak; bütçe ve kesinhesap kanun tekliflerini görüşmek ve kabul etmek; para basılmasına ve savaş ilânına karar vermek; milletlerarası andlaşmaların onaylanmasını uygun bulmak, Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının beşte üç çoğunluğunun kararı ile genel ve özel af ilânına karar vermek ve Anayasanın diğer maddelerinde öngörülen yetkileri kullanmak ve görevleri yerine getirmektir.

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİNİN KURULUŞU

1961 Anayasası'nda Türkiye Büyük Millet Meclisi, Millet Meclisi ve Cumhuriyet Senatosu olmak üzere iki meclisli bir yasama organı olarak kurulmuştu. 1982 Anayasası ise, 1924 Anayasası'nda olduğu gibi, tek meclis sistemini benimsemiştir. Bunun nedeni, 1961 Anayasası döneminde iki meclis sisteminden beklenen faydanın elde edilememiş olmasıdır. 1982 Anayasası, tek meclis sistemini benimseyerek yasama sürecine basitlik ve hız kazandırmıştır.

1982 Anayasası, milletvekili sayısının belirlenmesinde, 1961 Anayasası'nda olduğu gibi, “Anayasada sabit sayı” yöntemini benimsemiştir. 1982 Anayasası'nın 75. maddesine göre, “Türkiye Büyük Millet Meclisi genel oyla seçilen altıyüz milletvekilinden oluşur.” Maddenin ilk şeklinde milletvekili sayısı 400 iken, 1987 değişikliği ile 450'ye, 1995 değişikliği ile 550'ye ve nihayet 2017 değişikliği ile 600'e yükseltilmiştir.

MİLLETVEKİLİ SEÇİLME YETERLİLİĞİ

Anayasa'nın 76. maddesinde milletvekili seçilme yeterliliği düzenlenmiştir. Buna göre;

Türkiye Büyük Millet Meclisi genel oyla seçilen 600 milletvekilinden oluşur.

“Onsekiz yaşını dolduran her Türk milletvekili seçilebilir.

En az ilkokul mezunu olmayanlar, kısıtlılar, askerlikle ilişkili olanlar, kamu hizmetinden yasaklılar, taksirli suçlar hariç toplam bir yıl veya daha fazla hapis ile ağır hapis cezasına hüküm giymiş olanlar; zimmet, ihtilâs, irtikâp, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, inancı kötüye kullanma, dolanlı iflas gibi yüz kızartıcı suçlarla, kaçakçılık, resmî ihale ve alım satımlara fesat karıştırma, Devlet sırlarını açığa vurma, terör eylemlerine katılma ve bu gibi eylemleri tahrik ve teşvik suçlarından biriyle hüküm giymiş olanlar, affa uğramış olsalar bile milletvekili seçilemezler.”

Görüldüğü üzere Anayasa'nın 76. maddesi milletvekili seçilebilmeyi bazı şartlara bağlamıştır. Şimdi bu şartları tek tek ele alalım.

Vatandaşlık

Anayasa'nın 76. maddesi, “Onsekiz yaşını dolduran *her Türk* milletvekili seçilebilir” demektir. Anayasa'nın 66. maddesi ise, “Türk Devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkes Türk'tür” demektir. Her iki hükmü birlikte ele aldığımızda 76. maddede geçen “Türk” kelimesini “Türk vatandaşı” şeklinde anlamamız gerekir. Şu hâlde *milletvekili seçilebilmek için öncelikle Türk vatandaşı olmak gerekir*. Türk vatandaşı olmaktan anlaşılması gereken milletvekili adaylığına başvuru anında Türk vatandaşı olunmasıdır. Vatandaşlığın ne zaman ve nasıl kazanıldığına bir önemi yoktur. Ancak, vatandaşlığın milletvekilliği devam ettiği sürece korunması gerekir. *Çifte vatandaşlık milletvekili seçilmeye engel değildir*.

Yaş Şartı

Milletvekili seçilebilmek için 18 yaşını doldurmuş olmak gerekir. Anayasa'nın ilk şeklinde milletvekili seçilme yaşı 30 idi. Otuz yaş sınırının genelde yüksek görülmesi ve Avrupa ülkelerinde milletvekili seçilme yaşının en fazla 25 olması nedeniyle 2006 yılında yapılan anayasa değişikliği ile milletvekili seçilme yaşı 30'dan 25'e düşürülmüştür. 2017 yılında yapılan anayasa değişikliği ile milletvekili seçilme yaşı bir kez daha düşürülmüş ve seçilme yaşı 18 olarak belirlenmiştir. Böylelikle seçme ve seçilme yaşı eşitlenmiştir.

AY m. 76: 18 yaşını dolduran her Türk milletvekili seçilebilir.

Bireysel Etkinlik

- Ülkelere göre milletvekili seçilme yaş sınırı hakkında bir araştırma yapınız. Kaç ülkenin seçme ve seçilme yaşını eşitlediğini tespit edin.

Eğitim Şartı

1982 Anayasası, milletvekilliği için asgari eğitim düzeyini şart koştur. Anayasa'nın 76. maddesine göre, *en az ilkokul mezunu olmayanlar milletvekili seçilemezler*. Seçmenlik için aranmayan bu koşul, milletvekilliği için zorunludur.

Çünkü belli bir öğrenim derecesine sahip olmayan milletvekillerinin görevlerini yerine getirmeleri çok güçtür. 1961 Anayasası, milletvekili olabilmek için Türkçe okuyup yazma bilmeyi yeterli bulurken, 1982 Anayasası en az ilkokul mezunu olma şartını getirmiştir.

Askerlikle İlişği Olmama Şartı

Anayasa'nın 76. maddesinin ilk şekline göre, yükümlü olduğu askerlik hizmetini yapmamış olanlar milletvekili seçilememekteydi. 2017 yılında yapılan anayasa değişikliği ile milletvekili seçilme yaşı 18'e düşürüldüğünden, 18 yaşını dolduran kişilerin milletvekili seçilebilmesini sağlamak amacıyla, "Yükümlü olduğu askerlik hizmetini yapmamış olanlar" ibaresi "Askerlikle ilişği olanlar" şeklinde değiştirilmiştir. Anayasa'nın 76. maddesinin son şekline göre, *askerlikle ilişği olanlar milletvekili seçilemezler*. Askerlik Kanunu'na göre, askerlik yükümlülüğü bulunmayanlar, askerlik hizmetinden muaf tutulanlar veya askerlik yükümlülüğü olduğu hâlde tecilli olanlar, milletvekili seçilme yeterliliğine sahiptirler.

Kısıtlı Olmama

Anayasa'nın 76. maddesine göre, milletvekili seçilebilmek için kısıtlı olmamak gerekir. *Kısıtlılık, kanunda öngörülen belirli sebeplerden birine dayanarak, mahkeme kararı ile reşit kişilerin fiil ehliyetinin sınırlandırılması veya tamamen kaldırılmasıdır*. Kısıtlılık sebepleri, Medeni Kanunun 405-408. maddelerinde sınırlı olarak sayılmıştır. Buna göre, akıl hastalığı, akıl zayıflığı, savurganlık, alkol veya uyuşturucu madde bağımlılığı, kötü yaşama tarzı, kötü yönetim, bir yıl veya daha uzun süreli hapis cezasına mahkûmiyet hâllerinden biri gerçekleşmişse mahkemece kısıtlılık kararı verilir. Ayrıca yaşlılığı, engelliliği, deneyimsizliği veya ağır hastalığı sebebiyle işlerini gerektiği gibi yönetemeyen reşit kişiler kısıtlılık kararı verilmesini isteyebilirler. Kendi kendisini yönetmekten aciz olan bir kimsenin, halkı temsil etme hakkına sahip olması uygun olmayacağı için kısıtlı olan kişilere milletvekili seçilme hakkı tanınmamıştır.

Kamu Hizmetlerinden Yasaklılık (Belli Hakları Kullanmaktan Yoksun Bırakılma)

Anayasa'nın 76. maddesine göre, *kamu hizmetinden yasaklılar, milletvekili seçilemezler*. Eski Türk Ceza Kanunu'na göre kamu hizmetinden yasaklılık cezası, bağımsız bir ceza olarak ya da diğer bir hürriyeti bağlayıcı cezaya ekli fer'i bir ceza olarak da verilmekteydi. Yeni Türk Ceza Kanunu'nda ise genel olarak kamu hizmetlerinden yasaklılık cezası öngörülmemiş, onun yerine "*belli hakları kullanmaktan yoksun bırakılma*" güvenlik tedbiri öngörülmüştür. TCK m. 53'e göre, "kişi, kasten işlemiş olduğu suçtan dolayı hapis cezasına mahkûmiyetin kanuni sonucu olarak... seçme ve seçilme ehliyetinden... yoksun bırakılır." Söz konusu maddenin ikinci fıkrasına göre, "Kişi, işlemiş bulunduğu suç dolayısıyla mahkûm olduğu hapis cezasının infazı tamamlanıncaya kadar bu hakları kullanamaz." Şu hâlde kasten işlenen bir suçtan dolayı hapis cezasına hüküm giyen bir kişi, hapis cezasının infazı tamamlanıncaya kadar seçilme hakkından yoksun hâle gelmektedir. Ancak Anayasa Mahkemesinin 8.10.2015 tarih ve K. 2015/85

Kısıtlılık, kanunda öngörülen belirli sebeplerden birine dayanarak, mahkeme kararı ile reşit kişilerin fiil ehliyetinin sınırlandırılması veya tamamen kaldırılmasıdır.

sayılı kararına göre, *kasten işlenen bir suçtan dolayı bir yıldan az hapis cezasına mahkûmiyet hâlinde seçilme hakkından yoksunluk doğmaz.*

Toplam Bir Yıldan Fazla Hapis Cezasına Hüküm Giymemiş Olmak

Anayasa'nın 76. maddesine göre, *taksirli suçlar hariç toplam bir yıl veya daha fazla hapis cezasına hüküm giymiş olanlar milletvekili seçilemezler.* Buna göre, TCK'da "taksirli suç" olarak kabul edilen suçlar dışında kalan suçları işledikleri için toplam bir yıl veya daha fazla hapis cezası alanlar milletvekili seçilemezler. Bu cezanın bir defada verilmiş olması şart değildir. Değişik suçlardan mahkûm olan ve aldığı toplam ceza miktarı bir yılı geçen kişiler milletvekili adayı olamazlar.

Ağır Hapis Cezasına Hüküm Giymemiş Olmak

Anayasa'nın 76. maddesine göre, süresi ne olursa olsun ağır hapis cezasına hüküm giymiş olanlar milletvekili seçilemezler.

Yüz Kızartıcı Suçlardan Hüküm Giymemiş Olmak

Anayasa'nın 76. maddesine göre, zimmet, ihtilâs, irtikâp, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, inancı kötüye kullanma, dolanlı iflas gibi yüz kızartıcı suçlardan hüküm giymiş olanlar affa uğramış olsalar bile milletvekili seçilemezler. Madde metninde her ne kadar "gibi" ifadesi geçse de, *yüz kızartıcı suçların maddede sayılan suçlardan ibaret olduğu kabul edilmektedir.*

Anayasa'nın 76. maddesinin ikinci fıkrasında yer alan yüz kızartıcı suçlar ve belirli suçlardan hüküm giymiş olanlar, affa uğramış olsalar bile milletvekili seçilemezler.

Örnek

- YSK, 1999, Karar Sıra Sayısı: 188
- 2839 sayılı Kanun'un 11. maddesinde, hırsızlık suçu yüz kızartıcı suçlar arasında sayılmış ise de, "hırsızlık malını bilerek satın alma suçu" sayılmamıştır. Sözü geçen suç, yüz kızartıcı suç olarak kabul edilemez.

Belirli Suçlardan Hüküm Giymemiş Olmak

Anayasa'nın 76. maddesine göre, kaçakçılık, resmî ihale ve alım satımlara fesat karıştırma, Devlet sırlarını açığa vurma, terör eylemlerine katılma ve bu gibi eylemleri tahrik ve teşvik suçlarından biriyle hüküm giymiş olanlar, affa uğramış olsalar bile milletvekili seçilemezler.

Af, Kısa Süreli Hapis Cezasına Seçenek Yaptırımlar ve Ertelemenin Milletvekili Seçilme Yeterliliğine Etkisi

Anayasa'nın 76. maddesinin ikinci fıkrasında yer alan yüz kızartıcı suçlar ve belirli suçlardan hüküm giymiş olanlar, affa uğramış olsalar bile milletvekili seçilemezler. Buna karşılık, bu tür suçlara girmeyen ama toplam bir yıldan fazla

hapis veya ağır hapis cezasından dolayı milletvekili seçilemeyenler, affa uğramışlar ise milletvekili seçilebilirler.

Türk Ceza Kanunu'na göre, kısa süreli hapis cezası, adli para cezasına, bir eğitim kurumuna devam etmeye, belirli yerlere gitmekten veya belirli etkinlikleri yapmaktan yasaklanmaya, belli bir meslek ve sanatı yapmaktan yasaklanmaya, kamuya yararlı bir işte çalıştırılmaya çevrilebilir (TCK m.50).

Bu tür yaptırımlar, milletvekili seçilmeye engel oluşturmazlar. Milletvekili seçilmeye engel olan ceza, herhangi bir ceza değil, hapis cezasıdır.

Türk Ceza Kanunu'nun 51. maddesine göre, işlediği suçtan dolayı iki yıl veya daha az süreyle hapis cezasına mahkûm edilen kişinin cezası ertelenebilir. Denetim süresi yükümlülükler uygun veya iyi hâlli olarak geçirildiği takdirde, ceza infaz edilmiş sayılır. Bu düzenleme uyarınca *milletvekili seçilmeye engel oluşturacak şekilde kesin hüküm giymiş olanların cezası ertelenmiş ve denetim süresi iyi hâlli geçirilmiş olsa bile, bu kişiler milletvekili adayı olmazlar.* Zira ertelemenin milletvekili seçilme yeterliliği üzerinde bir etkisi yoktur.

Aday Olabilmek İçin Görevden Ayrılması Gerekenler

Anayasa'nın 76. maddesinin son fıkrasında; hâkimler ve savcılar, yüksek yargı organları mensupları, yükseköğretim kurumlarındaki öğretim elemanları, Yükseköğretim Kurulu üyeleri, kamu kurum ve kuruluşlarının memur statüsündeki görevlileri ile yaptıkları hizmet bakımından işçi niteliği taşımayan diğer kamu görevlileri ve Silahlı Kuvvetler mensuplarının görevlerinden çekilmedikçe aday olamayacakları ve milletvekili seçilemeyecekleri belirtilmiştir.

Yüksek mahkeme üyeleri, hâkimler, savcılar ve bu meslekten sayılanlar ile subay ve astsubaylar hariç seçimlerde aday olabilmek için görevlerinden ayrılmak zorunda olan kamu görevlileri, adaylığı veya seçimi kaybetmeleri hâlinde yeniden eski görevlerine dönebilirler.

Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanlığı seçimleri beş yılda bir aynı günde yapılır.

Bireysel Etkinlik

- Milletvekili genel ve ara seçimlerinde aday ve aday adayı olan devlet memurları ve diğer kamu görevlilerinin adaylığı veya seçimi kaybetmeleri hâlinde, eski görevlerine dönebilmek için ne zaman müracaat etmeleri gerekir? 298 sayılı Kanun'da bu konuda bir düzenleme var mıdır?

SEÇİM DÖNEMİ VE SEÇİMİN BAŞLANGICI

Milletvekili seçimlerinin periyodik olarak yapıldığı zaman dilimine seçim dönemi denir. 1982 Anayasası'nın 77. maddesine göre, *Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanlığı seçimleri beş yılda bir aynı günde yapılır.* Maddenin ilk şeklinde seçim dönemi beş yıl olarak öngörülmüştü. Ancak 2007 yılında yapılan

değişikle seçimlerin dört yılda bir yapılması kararlaştırılmıştır. Nihayet 2017 Anayasa Değişikliği ile seçim dönemi tekrar beş yıla çıkartılmış, ayrıca milletvekili seçimi ile Cumhurbaşkanlığı seçiminin aynı gün birlikte yapılması kabul edilmiştir. Böylece seçimlerin yapılmasıyla birlikte yürütme oluşacak ve yasama organı teşekkül edecektir.

Anayasa'nın 116. maddesine göre, *Türkiye Büyük Millet Meclisi, beş yıllık süre dolmadan üye tam sayısının beşte üç çoğunluğuyla seçimlerin yenilenmesine karar verebilir*. Bu hâlde Türkiye Büyük Millet Meclisi genel seçimi ile Cumhurbaşkanlığı seçimi birlikte yapılır. Keza *Cumhurbaşkanı da seçimlerin yenilenmesine karar verebilir*. Böyle bir durumda, Türkiye Büyük Millet Meclisi genel seçimi ile Cumhurbaşkanlığı seçimi birlikte yapılır. Meclisin ya da Cumhurbaşkanının seçimlerin yenilenmesine karar vermesi herhangi bir koşula bağlı değildir. Dolayısıyla Meclis ya da Cumhurbaşkanı, seçimin üzerinden kısa bir süre geçse bile, seçimlerin yenilenmesine karar verebilir.

Seçimlerinin birlikte yenilenmesine karar verilen Meclisin ve Cumhurbaşkanının yetki ve görevleri, yeni Meclisin ve Cumhurbaşkanının göreve başlamasına kadar devam eder. Bu şekilde seçilen Meclis ve Cumhurbaşkanının görev süreleri de beş yıldır (m. 116).

Genel seçime bir yıl veya daha az bir süre var iken Cumhurbaşkanlığı makamının herhangi bir nedenle boşalması hâlinde, Türkiye Büyük Millet Meclisi seçimi de Cumhurbaşkanı seçimi ile birlikte yenilenir (m. 106/2).

SEÇİMLERİN GERİYE BIRAKILMASI (ERTELENMESİ)

Anayasa'nın 78. maddesine göre, *savaş sebebiyle* yeni seçimlerin yapılmasına imkân görülmezse, Türkiye Büyük Millet Meclisi, seçimlerin *bir yıl* geriye bırakılmasına karar verebilir. Geri bırakma sebebi ortadan kalkmamışsa, erteleme kararındaki usule göre bu işlem tekrarlanabilir. Seçimlerin geriye bırakılması kararı için nitelikli çoğunluk aranmamış olup, basit çoğunluk yeterlidir.

Seçimlerin ertelenmesi sebebe bağlı bir işlem olup Anayasa'nın öngördüğü tek sebep de savaş hâlidir. Savaş dışındaki başka bir sebebe dayanarak seçimlerin ertelenmesi mümkün değildir.

ARA SEÇİMLER

Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliklerinde boşalma olması hâlinde, boşalan bu üyeliklerin doldurulması amacıyla yapılan seçime ara seçim denir.

Anayasa'ya göre, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliklerinde boşalma olması hâlinde, ara seçime gidilir. Ara seçim, her seçim döneminde bir defa yapılır ve genel seçimden otuz ay geçmedikçe ara seçime gidilemez. Ancak, boşalan üyeliklerin sayısı, üye tam sayısının yüzde beşini bulduğu hâllerde, ara seçimlerinin üç ay içinde yapılmasına karar verilir. Genel seçimlere bir yıl kala, ara seçim yapılamaz (m. 78/3,4).

Ara seçim, her seçim döneminde bir defa yapılır ve genel seçimden otuz ay geçmedikçe ara seçime gidilemez. Genel seçimlere bir yıl kala, ara seçim yapılamaz.

Görüldüğü üzere Anayasa, milletvekilliklerinde boşalma olması hâlinde, ara seçim yapılarak boşalan bu üyeliklerin doldurulmasını öngörmüştür. Ancak sık sık ara seçime gidilmesini engellemek için ara seçimin her seçim döneminde bir defa yapılabilmesini kabul etmiştir. Keza seçimden kısa bir süre sonra ara seçim yapılmasını da uygun bulmamış, otuz aylık bir süre öngörmüştür. Bununla birlikte boşalan milletvekilliklerinin sayısı üye tam sayısının yüzde beşini bulduğu hâllerde (30 milletvekili), otuz aylık süre dolmasa bile, ara seçim yapılabilir. Ayrıca Anayasa, *“genel seçimlere bir yıl kala, ara seçim yapılamaz”* demek suretiyle, seçim döneminin bitmesine az bir süre kala, ülkenin bir seçim havasına sokulmasını uygun bulmamıştır.

2002 yılında maddenin sonuna eklenen fıkra ile bir ilin ya da seçim çevresinin Mecliste üyesinin kalmaması hâlinde ara seçim yapılması öngörülmüştür. Buna göre, “Yukarıda yazılı hâllerden ayrı olarak, bir ilin veya seçim çevresinin, Türkiye Büyük Millet Meclisinde üyesinin kalmaması hâlinde, boşalmayı takip eden doksan günden sonraki ilk Pazar günü ara seçim yapılır.” Söz konusu hükmün yazılış biçiminden ilk otuz ayda ve son bir yılda ara seçimin yapılamayacağına dair yasaklamanın bir ilin veya seçim çevresinin Mecliste üyesinin kalmaması hâlinde yapılacak ara seçim için geçerli olmadığı anlaşılmaktadır.

SEÇİMLERİN GENEL YÖNETİM VE DENETİMİ

1982 Anayasası, seçimlerin serbestliği ve dürüstlüğünü sağlamak amacıyla, seçimlerin yargı organlarının genel yönetimi ve denetimi altında yapılmasını kabul etmiştir. Demokrasilerde seçimlerin yönetiminin yargı organlarına bırakılması zorunlu olmamasına rağmen, Anayasamızın 79. maddesi, *“Seçimler, yargı organlarının genel yönetim ve denetimi altında yapılır”* hükmüyle, hem seçimlerin yönetimini hem de seçim uyuşmazlıklarının çözümünü bağımsız ve tarafsız organlara bırakmıştır.

Anayasa bu amaçla bir Yüksek Seçim Kurulu kurmuştur. Anayasa ayrıca diğer seçim kurullarının görev ve yetkilerinin kanunla düzenlenmesini öngörmüştür. Anayasadaki bu düzenlemenin bir gereği olarak 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun ile il ve ilçe seçim kurulları kurulmuştur.

Yüksek Seçim Kurulu, yedi asıl ve dört yedek üyeden oluşur. Üyelerin altısı Yargıtay, beşi Danıştay Genel Kurullarınca kendi üyeleri arasından üye tam sayılarının salt çoğunluğunun gizli oyu ile seçilir. Bu üyeler, salt çoğunluk ve gizli oyla aralarından bir başkan ve bir başkanvekili seçerler (AY m. 79/4). *Yüksek Seçim Kurulu üyelerinin görev süresi altı yıldır. Süresi biten üyeler yeniden seçilebilir* (7062 sayılı Kanun, m. 4/2).

İl seçim kurulu, il merkezinde görev yapan en kıdemli hâkimin başkanlığında merkez ilçe seçim kurulu başkanlarından sonra gelen en kıdemli iki üyeden oluşur (298 sayılı Kanun, m. 15). İlçe seçim kurulu ise, bir başkan ile altı asıl ve altı yedek üyeden kurulur ve iki yıl süre ile görev yapar. İlçedeki en kıdemli hâkim kurulun

Seçimler, yargı organlarının genel yönetim ve denetimi altında yapılır.

başkanıdır. Kurulun iki üyesi kurul başkanınca kamu görevlileri arasından belirlenir. Dört asıl ve dört yedek üye ise siyasi partilerden alınır (298 sayılı Kanun, m. 18).

Yüksek Seçim Kurulunun görevleri Anayasa'nın 79. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre, "seçimlerin başlamasından bitimine kadar, seçimin düzen içinde yönetimi ve dürüstlüğü ile ilgili bütün işlemleri yapma ve yaptırma, seçim süresince ve seçimden sonra seçim konularıyla ilgili bütün yolsuzlukları, şikâyet ve itirazları inceleme ve kesin karara bağlama ve Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin seçim tutanaklarını ve Cumhurbaşkanlığı seçimi tutanaklarını kabul etme görevi Yüksek Seçim Kurulundur."

Anayasa'ya göre (m.79/1), "*Yüksek Seçim Kurulunun kararları aleyhine başka bir mercie başvurulamaz.*" 298 sayılı Kanun'un 132. maddesinde de "Kurulun kararı kesindir. Aleyhine hiçbir mercie ve kanun yoluna başvurulamaz" hükmü yer almaktadır. Anılan hükümlerde yer alan "merci" ifadesinden başvurulacak idari ve yargısal tüm yer veya makamlar anlaşılır ve Anayasa Mahkemesi de buna dâhildir. Buna göre anılan hükümler karşısında YSK kararlarının Anayasa Mahkemesi önünde bireysel başvuruya konu olması mümkün değildir.

SEÇMEN OLABİLMENİN ŞARTLARI

1982 Anayasası'nın 67. maddesine göre, "Onsekiz yaşını dolduran her Türk vatandaşı seçme ve halkoymasına katılma haklarına sahiptir. Bu hakların kullanılması kanunla düzenlenir."

18 yaşını dolduran ve seçmen kütüğüne yazılı olan Türk vatandaşları kısıtlı olmamak ve kamu hizmetlerinden yasaklı olmamak şartıyla oy kullanabilirler.

1982 Anayasası ve 298 sayılı Kanun hükümleri çerçevesinde seçmen olabilmek için *öncelikle Türk vatandaşı olmak* gerekir. Anayasamız oy hakkını sadece vatandaşlara tanımıştır. Seçmen olabilmenin *ikinci şartı*, 18 yaşını doldurmuş olmaktır. *Üçüncüsü*, seçmen kütüğüne yazılı olmaktır. Seçimlerde oy kullanabilmek için sandık seçmen listesine kayıtlı olmak gerekir (298 sayılı Kanun, m. 86). *Dördüncüsü*, kısıtlı olmamaktır. Kısıtlı olanlar, seçmen olamazlar (298 sayılı Kanun, m. 8). *Beşincisi*, kamu hizmetlerinden yasaklı olmamak gerekir. 298 sayılı Kanun'un 8. maddesine göre, kamu hizmetinden yasaklı olanlar seçmen olamazlar.

Seçmen olabilmenin şartlarını taşıdığı hâlde, içinde buldukları özel hukuki ve fiili durum nedeniyle seçim günü oy kullanamayacak olanlar da vardır. Anayasa'nın 67 ve 298 sayılı Kanun'un 7. maddesine göre, bu durumda olanlar şunlardır:

- Silahaltında bulunan erler, onbaşılar ve kıta çavuşları (Her ne sebeple olursa olsun, izinli bulunanlar da bu hükme tabidir),
- Askerî öğrenciler,
- Taksirli suçlardan hüküm giyenler hariç ceza infaz kurumlarında hükümlü olarak bulunanlar.

Anayasa'nın 67. maddesindeki düzenlemeden ceza infaz kurumlarındaki tutuklular ile taksirli suçlardan hükümlü bulunanların seçme hakkına sahip oldukları sonucu çıkmaktadır. Bir başka deyişle, sadece kasıtlı suçtan dolayı ceza infaz kurumunda bulunan (ceza infaz kurumunda iken firar edenler dâhil)

hükümlüler oy kullanamaz. Buna karşılık hakkındaki mahkûmiyet hükmü kesinleşmiş olup da henüz ceza infaz kurumuna alınmayanlar ile ceza infaz kurumlarından koşullu salıverilen ya da denetimli serbestlik hükümlerinden yararlanarak salıverilen ancak hak ederek salıverileceği süreyi henüz doldurmayan veya mahkemesince uzun süreli de olsa hapis cezası ertelenen veya cezası infaz edilmekte iken hastalığından dolayı cezasının infazı geri bırakılan hükümlüler; ceza infaz kurumunda bulunmamaları nedeniyle, bu süre içinde yapılacak olan seçimlerde seçmen olabilirler, yani söz konusu kişiler oy kullanabilirler.

SEÇİM İLKELERİ

Bir ülkedeki seçimin demokratik olarak kabul edilebilmesi için o seçimin bazı evrensel koşulları taşıması gerekir. Bunlar: Serbest oy veya seçimlerin serbestliği ilkesi, eşitlik, gizlilik, genel oy, açık sayım ve döküm, dürüstlük ilkeleridir. 1982 Anayasası da seçme ve seçilme hakkının yanında, demokratik seçim ilkelerini de öngörmüştür. Anayasamıza göre, seçimler ve halk oylaması serbest, eşit, gizli, tek dereceli, genel oy, açık sayım ve döküm esaslarına göre, yargı yönetim ve denetimi altında yapılır (m. 67/2).

Serbest oy veya seçimlerin serbestliği ilkesi, oy verecek kişinin her türlü baskı ve etkiden uzak olarak özgürce oy vermesidir. Anayasa Mahkemesinin kimi kararlarında belirtildiği gibi serbest oy ilkesi, seçmenin hiçbir yasa dışı el atmaya, baskıya ve etkiye kapılmadan oyunu kullanmasıdır. Serbest seçim, oyların bu ortamda kullanıldığı seçimdir. Oy kullanmayı etkileyecek, seçmenin özgür iradesini saptırabilecek her tür etkileme baskı sayılır. Seçmeni dolaylı da olsa, olumlu ya da olumsuz etkiye açık tutacak her girişimin önlenmesi gerekir (E. 2008/33, K. 2008/113, K.T. 29.05.2008). 298 sayılı Kanun, bu ilkeyi hayata geçirmek üzere, “hiçbir seçmene sandık başında müdahale, telkin veya tavsiyede bulunulamaz ve hiçbir seçmen oyunu kullandıktan sonra sandık başında kalmaz” hükmüne yer vermiştir.

Serbestlik ilkesi ayrıca oy vermenin bir mecburiyet hâline getirilemeyeceği anlamına da gelir. Ancak ülkemizde mecburi oy sistemi bulunmaktadır. 2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu'nun 63. maddesindeki “seçmen kütüğünde kaydı ve sandık listesinde oy kullanma yeterliği bulunduğu hâlde, Milletvekilliği genel ve ara seçimlerinde meşru mazeretleri olmaksızın katılmayanlar, ilçe seçim kurulu başkanı tarafından onbin lira para cezasıyla cezalandırılırlar” hükmü ile 3376 sayılı Anayasa Değişikliklerinin Halkoyuna Sunulması Hakkında Kanun'un 6. maddesindeki “seçmen kütüğünde ve sandık listesinde kaydı ve oy kullanma yeterliği bulunduğu hâlde halkoylamasına, hukuki veya fiili mazereti olmaksızın katılmayanlar, ilçe seçim kurulu başkanı tarafından onikibinbeşyüz lira para cezası ile cezalandırılırlar” hükmü, ülkemizde ihtiyari oy değil, mecburi oy ilkesinin geçerli olduğunu göstermektedir.

Genel oy ilkesi, cinsiyet, ırk, servet, vergi ve öğrenim durumu gibi sınırlamalara tabi olmaksızın bütün vatandaşların oy hakkına sahip olması anlamına gelir (Özbudun, 1998). Bir başka deyişle, genel oy ilkesi, herkesin seçmen olması yani her vatandaşın hiçbir ayırım yapılmaksızın seçimlerde oy

Seçimler ve halk oylaması serbest, eşit, gizli, tek dereceli, genel oy, açık sayım ve döküm esaslarına göre, yargı yönetim ve denetimi altında yapılır.

verme hakkına sahip olması demektir. Ülkemizde kadınlara oy hakkının verildiği 1934 yılından beri genel oy ilkesi geçerlidir.

Genel oy ilkesi, istisnasız herkesin oy verme hakkına sahip olması anlamına gelmez. Bu bağlamda, oy hakkına, yaş, kısıtlılık veya özellik gösteren bazı görevlerde bulunma gibi makul ve kabul edilebilir nedenlerle sınırlamalar getirilmesi genel oy ilkesine aykırılık oluşturmaz (Özbudun, 1998; Tanör ve Yüzbaşıoğlu, 2006).

Eşit oy ilkesi, herkesin yalnızca bir oya sahip olması anlamına gelir. Buna seçme hakkının eşitliği de denir (Tanör ve Yüzbaşıoğlu, 2006).

Gizli oy ilkesi, oy vermenin gizli olmasını, böylece seçmenin oyunu sandık başında serbestçe ve hiçbir baskı altında kalmadan kullanabilmesini ifade eder. Gizli oyun amacı seçmeni oy verirken her türlü çevre etkisinden uzaklaştırmaktır. Türkiye'de gizli oy ilkesi 1950 yılında kabul edilmiştir.

Tek dereceli seçim veya doğrudan oy ilkesi, seçmenlerin bizzat ve doğrudan oy kullanmasıdır. Tek dereceli seçimde seçmenler temsilcilerini doğrudan doğruya seçerler. İki dereceli seçimde seçmenler, önce delege adı verilen ikinci seçmenleri seçerler; temsilciler daha sonra bu ikinci seçmenler tarafından seçilir. Türkiye'de 1946 seçimlerinden beri seçimler tek dereceli olarak yapılmaktadır. 1961 ve 1982 Anayasalarımızda da seçimlerin tek dereceli yapılması öngörülmüştür.

Açık sayım ve döküm ilkesi, oyların sayımının ve dökümünün halka açık olarak yapılmasıdır. Oyların sayım ve dökümünün kamuya açık olarak yapılması, sandıktaki seçmen iradesinin sonradan değiştirilmesini önleyen ve seçimin dürüstlüğüne sağlayan önemli bir güvencedir. Türkiye'de oyların açık sayım ve dökümü 1950 seçimlerinden bu yana uygulanmakta olup; 1961 ve 1982 Anayasaları açık sayım ve döküm ilkesini, seçimlerin anayasal esasları arasında saymıştır.

Seçimlerin yargı organlarının yönetimi ve denetimi altında yapılması ilkesi, seçimlerin serbestliği ve dürüstlüğüne sağlamayı amaçlar. Serbest seçim ve seçimlerin dürüstlüğü ilkeleri, Anayasa'nın 67. ve 79. maddelerine göre seçimlerin temel ilkelerindedir. Seçimlerle ilgili işlemlerin yönetim ve denetimini idari ve siyasal organlara bırakmak, seçimlerin dürüstlüğü açısından sakıncalı olacağından, Anayasamız, seçimlerin yargı organlarının genel yönetim ve denetimi altında yapılmasını öngörmüştür (m. 79).

SEÇİM SİSTEMİ

1982 Anayasası, önceki anayasalar gibi, herhangi bir seçim sistemi öngörmemiş, seçim sisteminin belirlenmesini yasa koyucuya bırakmıştır. Ancak 1995 yılında yapılan Anayasa değişikliği ile 67. maddeye "seçim kanunları, temsilde adalet ve yönetimde istikrar ilkelerini bağdaştıracak şekilde düzenlenir" şeklinde bir fıkra eklenmiştir. Böylece seçimin iki temel işlevi ve aynı zamanda seçim sistemlerinin iki temel ilkesi ilk kez bir anayasa kuralı hâline getirilmiştir. Bu

yeni düzenleme ile seçim sistemini belirleme yetkisi yine kanun koyucuya bırakılmakla birlikte, kanun koyucunun takdir yetkisi sınırlandırılmıştır.

Milletvekili Seçimi Kanunu, seçim sistemi olarak nispi temsilin d'Hondt usulünü benimsemekle birlikte buna %10'luk ülke barajını da eklemiştir.

Milletvekili Seçimi Kanunu'nun 33. maddesine göre, genel seçimlerde ülke genelinde, ara seçimlerde seçim yapılan çevrelerin tümünde, geçerli oyların % 10'unu geçmeyen partiler milletvekili çıkaramazlar. Bu iki unsuru da içerecek şekilde yürürlükteki seçim sistemi "barajlı nispi temsil" olarak adlandırılabilir (Atar, 2011).

Milletvekili Seçimi Kanunu'na göre, seçimlere katılma yeterliliği taşıyan *siyasi partiler, ittifak yaparak seçime katılabilirler* (m. 12/A). Seçim ittifakı yapılması hâlinde, yüzde onluk barajın hesaplanmasında ittifak yapan siyasi partilerin aldıkları geçerli oyların toplamı esas alınır ve bu siyasi partiler için ayrıca baraj hesaplaması yapılmaz (m. 33).

Nispi temsilin d'Hondt usulünü benimseyen Milletvekili Seçimi Kanunu'na göre, kural olarak her il bir seçim çevresi olarak kabul edilir. Ancak çıkaracağı milletvekili sayısı 19'dan 35'e kadar olan iller iki, 36 ve daha fazla olan iller üç seçim çevresine bölünür. Bir seçim çevresinde siyasi partilerin ve bağımsız adayların elde edecekleri milletvekili sayısı ise şöyle hesaplanır: Seçime katılmış siyasi partilerin, ittifakların ve bağımsız adayların adları alt alta ve aldıkları geçerli oy sayıları da hizalarına yazılır. Siyasi partilerin oy sayıları, önce bire, sonra ikiye, sonra üçe... ile o çevrenin çıkaracağı milletvekili sayısına ulaşıncaya kadar bölünür. Elde edilen paylar ile bağımsız adayların aldıkları oylar ayırım yapılmaksızın en büyükten en küçüğe doğru sıralanır. Seçim çevresinden çıkacak milletvekili sayısı kadar bu payların sahibi olan siyasi partilere, ittifaklara ve bağımsız adalara rakamların büyüklük sırasına göre milletvekili tahsis olunur.

İttifakın elde edeceği milletvekili sayısının hesaplanmasında, ittifak yapan siyasi partilerin toplam oyu esas alınır. İttifakın elde ettiği toplam milletvekili sayısı, ittifak yapan siyasi partiler arasında her birinin aldığı geçerli oy sayısı esas alınarak yukarıda bahsedilen usule göre paylaşılır.

1982 Anayasası'nın 67. maddesine 2001 yılında eklenen son fıkraya göre, *"Seçim kanunlarında yapılan değişiklikler, yürürlüğe girdiği tarihten itibaren bir yıl içinde yapılacak seçimlerde uygulanmaz."* Anayasa koyucu, 67. maddenin son fıkrasındaki değişikliğin amacını Anayasa Değişikliği Kanunu'nun gerekçesinde; *"...konjonktürel değişikliklere seçim kanunları açısından yer verilmemesi..."* şeklinde ifade etmiştir. Anayasa koyucu bu düzenlemeyle, TBMM'de çoğunluğu elinde bulunduran siyasi parti veya partilerin, seçimlere az bir zaman kala, kendileri lehine ama seçim yarışına katılan diğer siyasi aktörlerin aleyhine düzenlemeler yapmasını engellemek istemiştir.

Genel seçimlerde ülke genelinde, ara seçimlerde seçim yapılan çevrelerin tümünde, geçerli oyların % 10'unu geçmeyen partiler milletvekili çıkaramazlar.

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ ÜYELERİNİN HUKUKİ STATÜSÜ

İl seçim kurulu tarafından düzenlenen tutanakla milletvekili seçildiği tespit edilen adaylar, milletvekilliği sıfatını oy verme işleminin bittiği andan itibaren kazanırlar.

Anayasa'ya göre, milletvekilliği, istifa, üyelikle bağdaşmayan bir görev veya hizmeti sürdürmekte ısrar etme ve devamsızlık hâllerinde Meclis kararıyla düşer. Kesin hüküm giyme ve kısıtlanma hâllerinde ise kesin mahkeme kararının Genel Kurula bildirilmesiyle düşer.

Milletvekilliği Sıfatının Kazanılması

1982 Anayasası'nın 75. maddesindeki "Türkiye Büyük Millet Meclisi genel oyla seçilen altıyüz milletvekilinden oluşur" hükmünden milletvekilliği sıfatının seçimle kazanılacağı sonucu çıkmaktadır. Ancak bu madde milletvekilliği sıfatının hangi anda kazanıldığı sorusuna cevap vermemektedir. Bu soruya Anayasa'nın 81. maddesindeki "Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, göreve başlarken... andıçerler" hükmüne dayanarak milletvekilliği sıfatının ant içme ile birlikte kazanıldığı cevabını vermek de mümkün değildir. Zira ant içme, yasama çalışmalarına katılmanın şartıdır. Şu hâlde sorunun cevabını Anayasa'da değil, Milletvekili Seçimi Kanunu'nda aramak gerekir.

Milletvekili Seçimi Kanunu'nun 35. maddesine göre, "İl seçim kurulu başkanı alınan sonuçlara göre, o seçim çevresinden; siyasi parti aday listelerinde ve varsa bağımsız adaylardan seçilenleri tespit eder ve tutanağın bir suretini o seçim çevresinde ilan ettirir. Diğer bir suretini, bir hafta süre ile il seçim kurulu kapısına astırır." Aynı Kanun'un 36. maddesinin ikinci fıkrası ise, "milletvekili seçilenlere il seçim kurulu tarafından, milletvekili seçildiklerine dair derhâl bir tutanak verilir" demektedir. Yüksek Seçim Kurulu, 2007/716 sayılı kararında, bu maddelerde sözde geçen tutanağın düzenlenmesi ve verilmesinin kurucu değil açıklayıcı nitelikte olduğunu, millet iradesinin milletvekili genel seçiminde oy kullanma işleminin bittiği an tecelli ettiğini ve bundan sonra yapılacak tüm işlemlerin tamamlayıcı ve şekli işlemler olduğunu belirtmiştir. Bu durumda milletvekilliği sıfatı tutanağın düzenlendiği an değil, oy verme işleminin bittiği an başlar. Bir başka deyişle, *tutanakla milletvekili seçildiği tespit edilen adaylar, milletvekilliği sıfatını oy verme işleminin bittiği andan itibaren kazanırlar.*

Milletvekilliğinin Sona Ermesi

Milletvekilliği sıfatını sona erdiren hâllerin bir kısmı TBMM'nin kararına bağlıdır. Bazı durumlarda ise TBMM kararına gerek kalmadan milletvekilliği sona erer. Bunun dışında milletvekilliği sıfatı yargı kararı ile de sona erebilmektedir.

TBMM Kararı Olmaksızın Milletvekilliği Sıfatının Sona Erme Hâlleri

- Ölüm
- Yasama döneminin sona ermesi
- Cumhurbaşkanı seçilme: Anayasa'nın 101. maddesinin dördüncü fıkrasına göre, "Cumhurbaşkanı seçilen milletvekilinin Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliği sona erer."
- Cumhurbaşkanı yardımcısı veya bakan olarak atanma: Anayasa'nın 106. maddesinin dördüncü fıkrasına göre, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri,

Cumhurbaşkanı yardımcısı veya bakan olarak atanırlarsa üyelikleri sona erer.

- Mahallî idare organlarına seçilme: Mahallî idare organlarına seçilen milletvekili, Mahalli İdareler ile Mahalle Muhtarlıkları ve İhtiyar Heyetleri Seçimi Hakkında Kanunu'nun 17. maddesine göre 15 gün içinde tercih hakkını kullanmalıdır. Tercihini mahallî idare organları lehine kullanan milletvekilinin milletvekilliği bir işleme gerek kalmadan kendiliğinden düşer.
- Vatandaşlığın kaybı: Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığını kaybeden bir milletvekilinin milletvekilliği sıfatı da sona erer.

TBMM Kararı ile Milletvekilliği Sıfatının Sona Erme Hâlleri

- İstifa: İstifa eden milletvekilinin milletvekilliğinin düşmesi, istifanın geçerli olduğunun TBMM Başkanlık Divanınca tespit edilmesinden sonra, TBMM Genel Kurulunca kararlaştırılır. İstifanın TBMM tarafından kabulünde basit çoğunluk yeterlidir. İstifa eden milletvekilinin milletvekilliği, istifanın kabulüne ilişkin Meclis kararının Resmî Gazete'de yayımlandığı gün sona erer. Milletvekilinin partisinden istifa etmesi milletvekilliğinin düşmesine yol açmaz.
- Üyelikle bağdaşmayan bir görev veya hizmeti sürdürmekte ısrar etme: Anayasa'nın 82. maddesinde belirtilen milletvekilliği ile bağdaşmayan bir görev veya hizmeti sürdürmekte ısrar eden milletvekilinin üyeliğinin düşmesine, Anayasa ve Adalet Komisyonu üyelerinden oluşan Karma Komisyonun bu durumu tespit eden raporu üzerine Genel Kurul gizli oyla karar verir. Meclis, basit çoğunlukla düşme kararı verebilir.
- Devamsızlık: Meclis çalışmalarına özürsüz veya izinsiz olarak 1 ay içerisinde toplam 5 birleşim günü katılmayan milletvekilinin milletvekilliğinin düşmesine, durumun Meclis Başkanlık Divanınca tespit edilmesi üzerine, Genel Kurulca üye tam sayısının salt çoğunluğunun oyuyla (en az 301 oy) karar verilebilir.

Yasama dokunulmazlığının kaldırılması, milletvekilliğini sona erdirmez. Keza milletvekilinin partisinden temelli kapatılmasına beyan ve eylemleriyle sebep olması ya da partisinden istifa ederek başka bir partiye geçmesi milletvekilliğini sona erdirmez.

Mahkeme Kararı ile Milletvekilliği Sıfatının Sona Ermesi

Anayasa'nın 84. maddesinin ikinci fıkrasına göre, "Milletvekilliğinin kesin hüküm giyme veya kısıtlanma hâlinde düşmesi, bu husustaki kesin mahkeme kararının Genel Kurula bildirilmesiyle olur." Düşme anı, TBMM üyeliğine seçilmeye engel bir suçtan dolayı kesin hüküm giyen veya kısıtlanan milletvekilinin, hakkındaki kesinleşmiş mahkeme kararının Genel Kurula bildirildiği andır. Milletvekilliğinin düşmesi, kesin hükmün Genel Kurula bildirilmesiyle kendiliğinden olur; bunun için TBMM Genel Kurulunda ayrıca bir oylama yapılmasına gerek yoktur.

Milletvekilinin partisinden temelli kapatılmasına beyan ve eylemleriyle sebep olması, milletvekilliğini sona erdirmez.

Anayasa'nın 84. maddesinin ilk şeklinde, milletvekilinin partisinin temelli kapatılmasına beyan ve eylemleriyle sebep olması, milletvekilliğini sona erdiren nedenlerden biri olarak öngörülmüştü. Ancak bu düşme sebebi 2010 Anayasa Değişikliğiyle kaldırılmıştır.

Düşme Kararının Yargısal Denetimi

Anayasa'nın 85. maddesine göre, TBMM, istifa, üyelikle bağdaşmayan bir görev veya hizmeti sürdürmekte ısrar etme ya da devamsızlık nedeniyle milletvekilliğinin düşmesine karar verdiğinde, kararın alındığı tarihten başlayarak *yedi gün* içerisinde *ilgili milletvekili veya bir diğer milletvekili*, kararın, Anayasaya, kanuna veya iç tüzüğe aykırılığı iddiasıyla iptali için *Anayasa Mahkemesine* başvurabilir. Anayasa Mahkemesi, iptal istemini on beş gün içerisinde kesin karara bağlar.

Düşme kararının iptali için Anayasa Mahkemesine sadece üyeliği düşürülen milletvekili değil, diğer milletvekilleri de başvurabilir. Başvuru süresi yedi gün olup süre, kararın Genel Kurulda alındığı tarihten itibaren işlemeye başlar. Anayasa Mahkemesi, iptal başvurusunu 15 gün içinde sonuçlandırır. Anayasa Mahkemesine yapılan başvuru, düşme kararının yürürlüğünü durdurmaz. Anayasa Mahkemesi, iptal kararı verdiğinde, daha önce düşme kararının verildiği anda milletvekilliği düşen milletvekili, milletvekilliği sıfatını tekrar kazanır.

Milletin Temsili İlkesi

Anayasa'nın 80. maddesine göre, *Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, seçtikleri bölgeyi veya kendilerini seçenleri değil, bütün milleti temsil ederler.*

Temsili demokrasinin önemli bir unsuru olan milletin temsili ilkesi, daha önceki anayasalarımızda da yer almış olup milletvekillerinin, kendilerini seçenlerin direktifleriyle bağlı olmadıklarını ve kendi serbest iradeleriyle görevlerini yerine getireceklerini ifade eder (Atar, 2011).

1982 Anayasası, milletin temsili ilkesini kabul ettiği için, seçmenlere, milletvekillerine emir ve talimat verme veya milletvekillerini azletme gibi yetkiler verilemez.

Ant İçme

Anayasa'nın 81. maddesi, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin göreve başlarken ant içmelerini öngörmüştür. Anayasaya paralel şekilde TBMM İç Tüzüğü'nün 3. maddesinde de *"Milletvekilleri andiçerek göreve başlarlar"* hükmü yer almaktadır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulu, milletvekili genel seçimi kesin sonuçlarının Yüksek Seçim Kurulunca ilanını takip eden üçüncü gün saat 14.00'te çağrısız olarak toplanır. Bu birleşimde, önce milletvekillerinin ant içme töreni yapılır. Ant içme töreninde bulunmayan milletvekilleri veya ara seçimde milletvekili seçilenler, katıldıkları ilk birleşimin başında ant içerler. Ant içme, her milletvekilinin Anayasa'daki metni kürsüden yüksek sesle aynen okuması suretiyle

olur. Milletvekillerinin kürsüden yüksek sesle aynen okumaları gereken yemin metni şöyledir:

“Devletin varlığı ve bağımsızlığını, vatanın ve milletin bölünmez bütünlüğünü, milletin kayıtsız ve şartsız egemenliğini koruyacağıma; hukukun üstünlüğüne, demokratik ve lâik Cumhuriyete ve Atatürk ilke ve inkılaplarına bağlı kalacağıma; toplumun huzur ve refahı, millî dayanışma ve adalet anlayışı içinde herkesin insan haklarından ve temel hürriyetlerden yararlanması ülküsünden ve Anayasaya sadakatten ayrılmayacağıma; büyük Türk milleti önünde namusum ve şerefim üzerine andıçerim.”

Milletvekilleri ant içerek göreve başlarlar. Ant içmekten imtina eden milletvekilleri, milletvekili sıfatından kaynaklanan haklardan yararlanamazlar.

Milletvekili andının milletvekilliği sıfatının kazanılmasıyla bir ilgisi yoktur. Ant içme, milletvekillerinin yasama çalışmalarına katılabilmek için yerine getirmeleri gereken bir zorunluluktur. *Ant içmemiş bir milletvekilinin göreve başlaması, genel kurul ve komisyonlardaki yasama çalışmalarına katılması mümkün değildir.*

TBMM İç Tüzüğü'nün 3. maddesine göre, *ant içmekten imtina eden milletvekilleri, milletvekili sıfatından kaynaklanan haklardan yararlanamazlar.* Söz konusu bu kural, ant içmekten imtina eden milletvekillerinin milletvekili sıfatından kaynaklanan haklardan yararlanamayacaklarını öngörmek suretiyle ant içme yükümlülüğünün yerine getirilmemesini yaptırıma bağlamış olmaktadır. Buna göre milletvekilleri, milletvekili sıfatını kazandıkları andan itibaren milletvekilliğinden kaynaklanan hakların tamamından yararlanmaya başlayacaktır. Buna karşılık ant içme yükümlülüğünün yerine getirilmemesi hâlinde söz konusu yükümlülüğün yerine getirilmeme tarihinden itibaren milletvekili sıfatından kaynaklanan haklardan yararlanılmaya devam edilmesi mümkün olmayacaktır. Öte yandan Anayasa'nın 83. maddesinin dördüncü fıkrasında “Tekrar seçilen milletvekili hakkında soruşturma ve kovuşturma, Meclisin yeniden dokunulmazlığı kaldırmasına bağlıdır.” demek suretiyle yasama dokunulmazlığından yararlanılması için milletvekili olarak seçilmenin yeterli görüldüğü gözetildiğinde *ant içmeden imtina edilmesi hâlinde yararlanılmasına devam edilemeyecek hakların yasama dokunulmazlığı dışındaki milletvekili sıfatından kaynaklanan haklar olduğu açıktır.*

Milletvekilliğiyle Bağdaşmayan İşler

Anayasa'nın 82.maddesinde, milletvekillerinin yapamayacağı bazı işlerle kabul edemeyeceği birtakım görevlere yer verilmiştir. Bunlara anayasa hukukunda “yasama bağdaşmazlığı” denilmektedir. Milletvekillerinin, görevlerini yerine getirirken çeşitli güçlerin, özellikle yürütmenin ve iş çevrelerinin etkisinde kalmamaları ve nüfuz ticaretine aracı olmamaları için, onları bu ilişkilerden uzak tutan bazı önlemlerin alınması gerekli görülmüştür (Gözübüyük, 1998).

Anayasamıza göre, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, Devlet ve diğer kamu tüzel kişilerinde ve bunlara bağlı kuruluşlarda; Devletin veya diğer kamu tüzel kişilerinin doğrudan doğruya ya da dolaylı olarak katıldığı teşebbüs ve ortaklıklarda; özel gelir kaynakları ve özel imkânları kanunla sağlanmış kamu

yararına çalışan derneklerin ve Devletten yardım sağlayan ve vergi muafiyeti olan vakıfların, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ile sendikalar ve bunların üst kuruluşlarının ve katıldıkları teşebbüs veya ortaklıkların yönetim ve denetim kurullarında görev alamazlar, vekili olamazlar, herhangi bir taahhüt işini doğrudan veya dolaylı olarak kabul edemezler, temsilcilik ve hakemlik yapamazlar. Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, yürütme organının teklif, inha, atama veya onamasına bağlı resmî veya özel herhangi bir işle görevlendirilemezler (m. 82).

YASAMA BAĞIŞIKLIĞI

“Yasama bağışıklığı” (teşriî muafiyet) veya “parlamentar bağışıklık”, milletvekillerinin yasama görevlerini gereği gibi ve hiçbir baskı altında kalmadan serbestçe yerine getirebilmeleri amacıyla, milletvekillerine tanınmış ayrıcalıklardır.

Anayasa'nın 83. maddesi "yasama dokunulmazlığı" kenar başlığı altında, yasama sorumsuzluğu ve yasama dokunulmazlığı adı verilen, gerek hukuki nitelikleri gerekse amaçları birbirinden farklı iki kuruma yer vermiştir.

Yasama Sorumsuzluğu

Mutlak dokunulmazlık” olarak da adlandırılan yasama sorumsuzluğu, milletvekillerinin yasama görevlerini yerine getirirken söyledikleri sözlerden, açıkladıkları düşüncelerden ve verdikleri oylardan dolayı herhangi bir hukuki veya cezai takibata uğramayacakları anlamına gelir. Yasama sorumsuzluğunun tanınmasındaki amaç, milletvekillerinin yasama çalışmaları esnasındaki söz, düşünce ve oy hürriyetlerini tam olarak korumaktır. Bu sorumsuzluk sayesinde, milletvekilleri hiçbir şeyden çekinmeyerek düşüncelerini serbestçe açıklayacaklar, serbestçe oy kullanacaklardır. Millî irade parlamentoda tam olarak ortaya çıkabilecektir.

Anayasa'nın 83. maddesinin birinci fıkrasına göre, “Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, Meclis çalışmalarındaki oy ve sözlerinden, Mecliste ileri sürdükleri düşüncelerden, o oturumdaki Başkanlık Divanının teklifi üzerine Meclisçe başka bir karar alınmadıkça bunları Meclis dışında tekrarlamak ve açığa vurmaktan sorumlu tutulamazlar.”

Bu düzenlemeye göre, yasama sorumsuzluğunun şartları şunlardır:

- Eylemin Meclis çalışmaları sırasında işlenmiş olması gerekir. Meclis çalışmaları, genel kurul toplantılarını, komisyon toplantılarını, siyasi partilerin grup toplantılarını kapsar.
- Eylem ve işlemin oy, söz ve düşünce açıklaması yoluyla işlenmiş ve yapılmış olması gerekir. Oy, söz veya düşünce açıklaması dışında kalan fiiller, yasama sorumsuzluğundan yararlanmazlar. Örneğin yasama çalışmaları sırasında, bir parlamento üyesi, diğer bir parlamento üyesini veya bir görevliyi döver, yaralar veya öldürürse, burada yasama sorumsuzluğu yoktur. Buna karşılık yapılan eylem, oy, söz ve düşünce açıklaması şeklinde ise içeriği ne olursa olsun yasama sorumsuzluğu kapsamına girer. Örneğin hakaret ve sövme fiilleri de meclis çalışmaları

Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, Meclis çalışmalarındaki oy ve sözlerinden, Mecliste ileri sürdükleri düşüncelerden ve bunları Meclis dışında tekrarlamak ve açığa vurmaktan sorumlu tutulamazlar.

sırasında işlenmek şartıyla kural olarak yasama sorumsuzluğu kapsamındadır.

Yasama sorumsuzluğu oy, söz veya düşünce açıklamasının “yasama çalışmaları” sırasında yapılmış olması şartıyla parlamento üyelerine tam, mutlak bir koruma sağlar. Sorumsuzluğun mutlak nitelikte olması kendini şu dört noktada gösterir:

- Yasama sorumsuzluğu parlamento üyesini cezai takibata karşı mutlak şekilde korur. Buna karşılık hukuki sorumluluğu ortadan kaldırmaz. Bu nedenle milletvekillerine karşı hakaret ve sövme eylemleri nedeniyle hukuk mahkemelerinde tazminat davası açılması mümkündür.
- Yasama sorumsuzluğu kaldırılmaz.
- Yasama sorumsuzluğu süreklidir. Milletvekili, görevi sona erse de, görevi sırasındaki oy, söz ve düşüncelerinden dolayı sorumlu tutulamaz.
- Yasama sorumsuzluğu kamu düzenine ilişkindir; vazgeçilemez.

Milletvekillerinin, Meclis çalışmaları sırasında söyledikleri sözleri ve açıkladıkları düşünceleri Meclis dışında tekrarlamaları yasama sorumsuzluğu kapsamındadır. Ancak o oturumdaki Başkanlık Divanının teklifi üzerine Meclisçe başka bir karar alınmışsa, milletvekilleri bu söz ve düşüncelerini dışarıda tekrarlamaktan sorumludurlar (AY, m. 83/1).

Yasama Dokunulmazlığı

Yasama dokunulmazlığı, parlamento üyeleri hakkında, suç işlediklerinden bahisle, parlamentonun izni olmadan, gözaltına alma, tutuklama gibi ceza muhakemesi işlemlerinin yapılamayacağı anlamına gelmektedir. Yasama dokunulmazlığı, milletvekilleri lehine tanınmış gerçek bir muafiyet konumundadır. Ceza kanunları karşısında vatandaşların eşitliği ilkesinin bir istisnası niteliğindedir.

Yasama sorumsuzluğunun amacı, parlamento üyelerinin söz ve düşünce hürriyetlerini korumak olduğu hâlde, yasama dokunulmazlığının amacı, parlamento üyelerinin parlamento çalışmalarına istedikleri her zaman katılabilmelerini sağlamaktır. O hâlde yasama dokunulmazlığının amacı, parlamento üyelerini iktidar tarafından tahrik edilebilecek keyfi, zamansız ve esassız ceza kovuşturmalarıyla, geçici bir süre için de olsa, yasama çalışmalarından alıkonulmasını önlemektir.

Anayasa'nın 83. maddesinin ikinci fıkrasına göre, seçimden önce veya sonra bir suç işlediği ileri sürülen bir milletvekili, Meclisin kararı olmadıkça tutulamaz, sorguya çekilemez, tutuklanamaz ve yargılanamaz. Suç işleyen bir milletvekili hakkında dava açılabilir. Ancak yargılama yapılabilmesi için dokunulmazlığın kaldırılması ya da milletvekilliğinin sona ermesi gerekir. Yasama dokunulmazlığı milletvekiline karşı hukuk davası açılmasına engel değildir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi üyesi hakkında, seçimden önce veya sonra verilmiş bir ceza hükmünün yerine getirilmesi, üyelik sıfatının sona ermesine bırakılır; üyelik süresince zamanaşımı işlemez (m. 83/3).

Yasama dokunulmazlığı, seçimden önce veya sonra bir suç işlediği öne sürülen milletvekilinin, Meclis kararı olmadıkça tutulmaması, sorguya çekilememesi, tutuklanmaması ve yargılanmamasını ifade eder.

Ağır cezayı gerektiren suçüstü hâli ve seçimden önce soruşturmasına başlanılmış olmak kaydıyla Anayasa'nın 14' üncü maddesindeki durumlar yasama dokunulmazlığının kapsamı dışındadır.

Ağır cezayı gerektiren suçüstü hâli, yasama dokunulmazlığının kapsamı dışındadır. Milletvekillerine dokunulmazlık tanınmasındaki temel nedenlerden biri isnadın ciddiliğinden ve siyasi nedenlerle yapılmış olabileceğinden duyulan endişedir. Milletvekilinin suçüstü yakalanması hâlinde, isnadın gayri ciddi ve siyasi nedenlerle yapılmış olması tehlikesi tamamen kalkmamakla birlikte, en azından düşük bir ihtimaldir. Milletvekilinin suçüstü yakalanmasına rağmen, hakkında kovuşturma yapılamamasının kamu vicdanını büyük ölçüde yaralayacağı kuşkusuzdur. Bu nedenle, suçüstü hâlinin dokunulmazlığın kendiliğinden kalktığı hâllerden birinin şartı olması yerindedir.

Dokunulmazlığın meclis kararı olmaksızın kendiliğinden kalktığı bu istisnai durumun söz konusu olabilmesi için *iki şartın birlikte gerçekleşmesi* gerekmektedir. Buna göre, milletvekili suçüstü hâlinde yakalanmalı ve işlediği iddia edilen suç, ağır cezalı olmalıdır. Yargılama esnasında suçüstü hâlinin gerçekleşmediği anlaşılırsa veya milletvekiline isnat olunan suçun vasfının değişmesi sonucu iş ağır cezalı olmaktan çıkarsa, muhakeme engeli geri geldiği için durma kararı verilmeli ve milletvekilliğinin sona ermesi veya dokunulmazlığın kaldırılması beklenmelidir.

Seçimden önce soruşturmasına başlanılmış olmak kaydıyla Anayasa'nın 14. maddesindeki durumlar yasama dokunulmazlığının kapsamı dışındadır.

Ağır cezayı gerektiren suçüstü hâli varsa veya Anayasa'nın 14. maddesi kapsamına giren bir suçtan dolayı seçimden önce soruşturma başlatılmışsa, yetkili makam, durumu hemen ve doğrudan doğruya Türkiye Büyük Millet Meclisine bildirmek zorundadır.

Tekrar seçilen milletvekili hakkında soruşturma ve kovuşturma, Meclisin yeniden dokunulmazlığını kaldırmasına bağlıdır. Türkiye Büyük Millet Meclisindeki siyasi parti gruplarınca, yasama dokunulmazlığı ile ilgili görüşme yapılamaz ve karar alınamaz.

Dokunulmazlığı kaldırılan bir milletvekilinin gözaltına alınması, sorgulanması, tutuklanması ve yargılanması mümkündür. Yasama dokunulmazlığının kaldırılması için, her şeyden önce bir talep gereklidir. Bir milletvekilinin dokunulmazlığının kaldırılması hakkındaki istemler Meclis Başkanlığınca, Anayasa ve Adalet komisyonları üyelerinden kurulu Karma Komisyona havale edilir (İç Tüzük m. 131). Karma Komisyon dokunulmazlığın kaldırılmasına veya kovuşturmanın milletvekilliği veya bakanlık sıfatının sona ermesine kadar ertelenmesine karar verir. Karma Komisyon raporu, kovuşturmanın ertelenmesi şeklinde ise Genel Kurulda okunur. On gün zarfında bu rapora yazılı olarak itiraz edilmezse kesinleşir. Rapor, dokunulmazlığın kaldırılması şeklinde ise veya itiraz edilmişse Genel Kurulda görüşülür ve oylanır (İç Tüzük m. 133). Anayasa'ya göre, Türkiye Büyük Millet Meclisindeki siyasi parti gruplarınca, yasama dokunulmazlığı ile ilgili görüşme yapılamaz ve karar alınamaz (m. 83/son). Yasama dokunulmazlığın Meclis tarafından kaldırılmasında basit çoğunluk yeterlidir.

Yasama

dokunulmazlığının kaldırılması kararına karşı ilgili milletvekili veya bir diğer milletvekili, kararın, Anayasaya, kanuna veya iç tüzüğe aykırılığı iddiasıyla iptali için Anayasa Mahkemesine başvurabilir.

Dokunulmazlığının kaldırılmasını ilgili milletvekilinin bizzat istemesi veya kaldırılmasını kabul etmesi yeterli değildir. Bir başka deyişle, *yasama dokunulmazlığından vazgeçilemez*. Milletvekili dokunulmazlığı şahsi bir ayrıcalık değil, kamu düzenine ilişkin bir muhakeme engelidir.

Meclis kararları kural olarak Anayasa Mahkemesi denetimine tabi değildir. Dokunulmazlığın kaldırılmasını öngören meclis kararları bu kuralın istisnasıdır. Yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına karar verilmiş olması hâlinde, Meclis Genel Kurulu kararının alındığı tarihten başlayarak *yedi gün* içerisinde ilgili milletvekili veya bir diğer milletvekili, kararın, Anayasaya, kanuna veya iç tüzüğe aykırılığı iddiasıyla iptali için *Anayasa Mahkemesine* başvurabilir. Anayasa Mahkemesi, iptal istemini on beş gün içerisinde kesin karara bağlar (AY, m. 85). Dokunulmazlığın kaldırılması kararı Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edildiği takdirde ilgili milletvekili başkaca bir işleme gerek kalmadan tekrar dokunulmazlığına kavuşur.

1982 Anayasası'nın 106. maddesinin onuncu fıkrasına göre, *Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanlar, görevleriyle ilgili olmayan suçlarda yasama dokunulmazlığına ilişkin hükümlerden yararlanırlar*.

Özet

- 1982 Anayasası, tek meclis sistemini benimsemiştir. Türk Milleti adına yasama yetkisini kullanan Türkiye Büyük Millet Meclisi, genel oyla seçilen 600 milletvekilinden oluşmaktadır.
- Milletvekili seçilebilmek için Türk vatandaşı olmak, 18 yaşını doldurmuş olmak, ilkokul mezunu olmak, kısıtlı olmamak, askerlikle ilişiği olmamak, kamu hizmetinden yasaklı olmamak, taksirli suçlar hariç toplam bir yıl veya daha fazla hapis ile ağır hapis cezasına hüküm giymemiş olmak, Anayasa'da sayılan yüz kızartıcı suçlar ile belirli suçlardan hüküm giymemiş olmak gerekir.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanlığı seçimleri beş yılda bir aynı günde yapılır. Türkiye Büyük Millet Meclisi, üye tam sayısının beşte üç çoğunluğuyla seçimlerin yenilenmesine karar verebilir. Bu hâlde Türkiye Büyük Millet Meclisi genel seçimi ile Cumhurbaşkanlığı seçimi birlikte yapılır. Cumhurbaşkanı da seçimlerin yenilenmesine karar verebilir. Cumhurbaşkanının seçimlerin yenilenmesine karar vermesi hâlinde, Türkiye Büyük Millet Meclisi genel seçimi ile Cumhurbaşkanlığı seçimi birlikte yapılır.
- Savaş sebebiyle yeni seçimlerin yapılmasına imkân görülmezse, Türkiye Büyük Millet Meclisi, seçimlerin bir yıl geriye bırakılmasına karar verebilir.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliklerinde boşalma olması hâlinde, boşalan bu üyeliklerin doldurulması amacıyla yapılan seçimlere ara seçim denir. Ara seçim, her seçim döneminde bir defa yapılır ve genel seçimden otuz ay geçmedikçe ara seçime gidilemez. Ancak, boşalan üyeliklerin sayısı, üye tamsayısının yüzde beşini bulduğu hallerde, ara seçimlerinin üç ay içinde yapılmasına karar verilir. Genel seçimlere bir yıl kala, ara seçimi yapılamaz.
- Seçimler, yargı organlarının genel yönetim ve denetimi altında yapılır. Seçimlerin yönetimi ve denetimi ile ilgili işlerde Yüksek Seçim Kurulu, il ve ilçe seçim kurulları görevlidir.
- Kamu hizmetinden yasaklı olmayan, kısıtlı olmayan, seçmen kütüğüne kayıtlı olan, 18 yaşını doldurmuş olan Türk vatandaşları oy hakkına sahiptir.
- Seçimler ve halk oylaması serbest, eşit, gizli, tek dereceli, genel oy, açık sayım ve döküm esaslarına göre, yargı yönetim ve denetimi altında yapılır.
- Milletvekili Seçimi Kanunu, seçim sistemi olarak nispi temsilin d'Hondt usulünü benimsemekle birlikte buna %10'luk ülke barajını da eklemiştir.
- Milletvekilliği sıfatını sona erdiren hâllerin bir kısmı TBMM'nin kararına bağlıdır. Bazı durumlarda ise TBMM kararına gerek kalmadan milletvekilliği sona erer. Ayrıca yargı kararı ile de milletvekilliği sona erebilmektedir.
- Milletvekillerinin yasama görevlerini gereği gibi ve hiçbir baskı altında kalmadan serbestçe yerine getirebilmeleri amacıyla milletvekillerine yasama sorumsuzluğu ve yasama dokunulmazlığı tanınmıştır. Yasama sorumsuzluğunun sonucu olarak, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, Meclis çalışmalarındaki oy ve sözlerinden, Mecliste ileri sürdükleri düşüncelerden ve bunları Meclis dışında tekrarlamak ve açığa vurmaktan sorumlu tutulamazlar. Yasama dokunulmazlığı ise, parlamento üyeleri hakkında, suç işlediklerinden bahisle, parlamentonun izni olmadan, gözaltına alma, tutuklama gibi bazı cezai takibat işlemlerinin yapılamayacağı anlamına gelir. Anayasaya göre seçimden önce veya sonra bir suç işlediği ileri sürülen bir milletvekili, Meclisin kararı olmadıkça tutulamaz, sorguya çekilemez, tutuklanamaz ve yargılanamaz.

DEĞERLENDİRME SORULARI

1. Ara seçim ile ilgili aşağıdaki bilgilerden hangisi yanlıştır?
  - a) Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliklerinde boşalma olması hâlinde, ara seçime gidilir.
  - b) Ara seçim, her seçim döneminde bir defa yapılır.
  - c) Genel seçimden otuz ay geçmedikçe ara seçime gidilemez.
  - d) Boşalan üyeliklerin sayısı, üye tam sayısının yüzde beşini bulduğu hâllerde, ara seçimlerin üç ay içinde yapılmasına karar verilir.
  - e) Genel seçimlere bir yıldan az bir süre kalsa bile, Meclis ara seçim yapılmasına karar verebilir.
2. 1982 Anayasası'na göre, seçimlerin geriye bırakılmasıyla ilgili aşağıdaki ifadelerden hangisi doğrudur?
  - a) TBMM, seçimlerin geriye bırakılması kararını üye tam sayısının üçte iki çoğunluğu ile alabilir.
  - b) Seçimlerin geriye bırakılmasına TBMM, yalnızca savaş sebebiyle karar verebilir.
  - c) Seçimlerin geriye bırakılması söz konusu olduğunda, ne kadar süreyle seçimlerin geriye bırakılacağı TBMM tarafından kararlaştırılır.
  - d) Seçimleri geriye bırakma sebebi ortadan kalkmamışsa, yeniden TBMM tarafından bir karar alınması gerekmez, Yüksek Seçim Kurulu geri bırakma süresini uzatabilir.
  - e) Anayasa'ya göre seçimler hiçbir şekilde geriye bırakılamaz.
3. 1982 Anayasası'na göre, aşağıdakilerden hangisi bir milletvekilinin milletvekilliğinin düşmesine veya Meclis kararıyla düşürülmesine neden olan hâllerden biri değildir?
  - a) Bir milletvekilinin milletvekili seçilmeye engel bir suçtan kesin hüküm giymesi
  - b) Bir milletvekilinin, milletvekilliğiyle bağdaşmayan bir görev veya hizmeti sürdürmekte ısrar etmesi
  - c) Bir milletvekilinin partisinden istifa ederek başka bir partiye geçmesi
  - d) Bir milletvekilinin kesin bir mahkeme kararıyla kısıtlanması
  - e) Bir milletvekilinin Meclis çalışmalarına özürsüz veya izinsiz olarak 1 ay içerisinde toplam 5 birleşim günü katılmaması
4. Yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına ilişkin Meclis kararının iptali için nereye başvurulabilir?
  - a) Danıştay
  - b) Yargıtay
  - c) Yüksek Seçim Kurulu
  - d) Anayasa Mahkemesi
  - e) Uyuşmazlık Mahkemesi

5. 1982 Anayasası'na göre, TBMM ile ilgili aşağıdaki ifadelerden hangisi yanlıştır?
- TBMM seçimleri beş yılda bir yapılır.
  - TBMM seçim süresi dolmadan seçimlerin yenilenmesine karar verebilir.
  - TBMM üye tam sayısının % 5'inin boşalması durumunda, 3 ay içinde genel seçimlere gidilir.
  - Yenilenmesine karar verilen meclisin yetkileri yeni meclisin seçilmesine kadar sürer.
  - TBMM genel oyla seçilen 600 milletvekilinden oluşur.
6. 1982 Anayasası'na göre, seçimden önce veya sonra bir suç işlediği ileri sürülen bir milletvekili Meclisin kararı olmadıkça tutulamaz, sorguya çekilemez, tutuklanamaz ve yargılamaz. Buna göre, aşağıdakilerden hangisi bu hükmün istisnasıdır?
- Ağır ceza mahkemesinde yargılanması gereken her suç
  - Seçimden önce soruşturmasına başlanması koşuluyla yüz kıztartıcı suçlar
  - Milletvekili seçildikten sonra işlenmesi koşuluyla, Anayasa'nın 14. maddesinde yasaklanan eylemler içine giren suçlar
  - Her türlü suçüstü hâli
  - Seçimden önce soruşturmasına başlanması koşuluyla Anayasa'nın 14. maddesinde yasaklanan eylemler içine giren suçlar
7. 1982 Anayasası'na göre, aşağıdakilerden hangisi milletvekilliğinin düşmesi veya sona ermesi nedenlerinden biri değildir?
- İstifa
  - Devamsızlık
  - Bakan seçilme
  - Cumhurbaşkanı seçilme
  - Yasama dokunulmazlığının kaldırılması
8. Yasama dokunulmazlığının kaldırılması kararına karşı kaç gün içinde itiraz edilebilir?
- 7 gün
  - 10 gün
  - 15 gün
  - 30 gün
  - 45 gün

9. Yasama sorumsuzluğu ile ilgili aşağıdaki ifadelerden hangisi yanlıştır?
- Meclis çalışmaları ile ilgili sorumsuzluk milletvekilliği sıfatı sona erdikten sonra da devam eder.
  - Sorumsuzluktan feragat edilemez.
  - Sorumsuzluk, Meclisin kararı ile kaldırılabilir.
  - Milletvekillerinin meclis çalışmaları sırasında söyledikleri hakaret niteliğindeki sözler yasama sorumsuzluğu kapsamındadır.
  - Sorumsuzluk şiddete dayalı fiilleri kapsamaz.
10. 1982 Anayasası'na göre, yasama dokunulmazlığı ile ilgili aşağıdaki ifadelerden hangisi yanlıştır?
- Yasama dokunulmazlığının kaldırılması milletvekilliğini sona erdirir.
  - Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanlar, görevleriyle ilgili olmayan suçlarda yasama dokunulmazlığına ilişkin hükümlerden yararlanırlar.
  - Yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına ilişkin karara karşı Anayasa Mahkemesine başvurulabilir.
  - Yasama dokunulmazlığı kaldırılan bir milletvekili tekrar seçilirse yargılanabilmesi için dokunulmazlığının yeniden kaldırılması gerekir.
  - Siyasi parti grupları, yasama dokunulmazlığı ile ilgili görüşme yapamaz, karar alamaz.

Cevap Anahtarı

1.e, 2.b, 3.c, 4.d, 5.c, 6.e, 7.e, 8.a, 9.c, 10.a

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- Atar, Y. (2017). Türk anayasa hukuku (1. baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Gözler, K. (2017). Türk anayasa hukuku dersleri (21. baskı). Bursa: Ekin Yayınları.
- Gözübüyük, Ş. (1998). Anayasa hukuku, Ankara: Turhan Kitabevi.
- Özbudun, E. (2017). Türk anayasa hukuku (17. baskı). Ankara: Yetkin Yayınları.
- Tanör, B.-Yüzbaşıoğlu, N. (2006). 1982 Anayasasına göre Türk anayasa hukuku (8. baskı). İstanbul: Beta Yayınları.